

1958—1959 тунемме ийыште мариЙ писатель Яков Элексейнын “Ормök”, “Кавырля” произведенийже-влакым тунемаш программыш пуртымо иле. Нине произведенийым тунеммек, 1959 ий шотым писатель дене палыме лияш тунуктышо Анастасия Ивановна Иванова да мый экскурсийыш каяш лекна. Возымыжо тунемше-влаклан пешак келшен, шуко йодыш тарванен. Автор да тудын возымыж нерген пнемомат савыктыме огыл, шкежат келгын пален огынал — kö тугай Элексейн, кузе ила, кушто возен.

Кудымшо кок классым чумырен, корныш лекна. Морко гыч Вончдүрыш 17 менте. Тунемше-влак изи улыт, йодыш чот поят.

Тунам маршрут автобус коштын огыл. Грузовойм вагона. Шуко вучаш ыш логал.

Морко гыч лекте первый машинам авырен шогалла. Шофер поро логалын, чаманен ончалат, “шичса”, — мане.

Чыланат кузовыш шична. Шоферлан ойлем:

— Ме Купсолам шумеш веле каена. Тый Купсолам палет мо?

Шофер палем маншыла вуйжым рүзалтыш.

Кече шокшо. Пурак мемнан почеш пүтырналтын-пүтырналтын нолгалтеш. Чыла лакым кап дене шотлена гынат, иктат ок öнкеле, шып шинчена, куаныше улына. Машина шогале.

— Валентина Павловна, кушкыла ошкылман? — йодыт икшыве-влак.

— Ынде Вончдүр марте йолын вич ментгым ошкылна, вашке миен шуына.

Шошо пүртүс пеш сылне, йырым-йыр ужарге, вуй үмбалне кайык-влак мурат.

те. Мөггö пöртылым, ял илыш нерген заметкым возен колтышым. Савыкталте, ку-мыл нолгалте.

— Могай икымше ойлыма-шым возен улда?

— Первый ойлымашем — “Нужна ий”. “У илыш” журналеш савыкталтын. Варарак районсо газетыш возен колтенам.

— Öрмökым ужын улда мо? Але шке шовен луко?

— Чыла возымом шке ужинам, южыштым сайын палем.

— Мыланна “Кавырля” пеш келша. Огай, неле илыш. Тудо чын ег мо? Кызыт кузе ила?

— Ила, — мане, шкеж дек Пöтыр эргыжым үжö, ала-мом тудлан пылышышкыже ойлыш. — Вучалтгаза, мый Кавырлям үжаш колтышым, вашке тышке толеш.

— Ала Кавырля нерген изиш ойледа иле?

— Кавырля шочынжо Изи Кожлял гыч. Изинекак ял гыч лектын каен, түрлö пашам поянлан ыштен коштын, вара мөнгыжö пöртылын. Ялыште суртгече олмыжат кодын огыл. Ала-кöб полшымыж дене (тидыжым мый раш ом пале) мемнан ялыш толын, Олий дек мариЙлыкеш пурен. Кок икшыве лийын. Удыржö — Оклий (Анися), эргыже — Терентей.

Кавырля тольо, пеш писе, чулым ег. Йодеш:

— Вы откуда? Зачем меня пригласили?

— Марла ойло, ме мариЙ улына. Ала марлаже ойленат ок мошто гын веле?

— Ой, кузе ом мошто. Авашöр дене пырляк шочмо йылмем дене ойлаш тунемна-м.

Тунемше-влак Кавырлям пеш ончат. Илыше геройым, öрныт веле.

— Каласыза, Кавырля-герой, Аглашкин лийын мо?

— Лийын. Ну, поян иле вет, мемнан гайжым чо-от кучен, индырен! Юлышто кум наро-ходшо иле, күртгыгорныжо тийын.

— Тынар волькышым молан

Шарнымаш

11/3
15/1 98

“Героёмже тевысак”, — манын Яков Элексейн

Пасу покшелне шкет пушенге-влак шогат — писте, куэ, тумо. Корнышто тӧр огына ошкыл. Ончык куржыт, шенгелан кодыт.

Анастасия Ивановна ик жаплан шогалаш йодо, вара тыге тӱгале:

— Рвезе-влак, шкет шогышо торасе пушенгым палаш тунемына.

Шке шотан урок нойымым мондыктара.

Тайыл гыч писательын ялже коаш тӱгале.

— Шогалза, молан куржыда, айста тиде верым шымленрак ончалына. Ала иктаж верже писательын возымыжым ушештара, — чарена.

Вончydӱрым шун чонган корем, курыкла авырат. Иктылан келге корем Салтак коремла коеш, весылан тӧр пасу Ормӧк пасум ушештара.

Уремышкыла кум окнан, палисадан, кӧргыштыжӧ тӱрлӧ пеледышан пӧрт ончык толын шогална. Пентыде суртпече.

Мемнам ужын, суртоза Яков Алексеевич толын шогале. Вот Алексейнет могай улмаш. Икмарда капан, лопка туп-вачан, пентыде кид-йолап, шемалге-кӱрен шинчан марий. Йодышташ тӱгална:

— Молан ялда Вончydӱр маналтеш?

— Вончо вӱд воктене верланен. Ял шенгелне Кумыжьер уло, тиде ер гыч корем тӱгалеш. Коремже ялнам кок ужашлан шелеш. Ужыда вет, тулвондым ушештарена.

— Возаш кунам, кузе тӱгалында?

— Туныктышо-пропагандист-влакым курсыш погеныт ыле. Тушто Владимир Алексеевич Мухин, Иззи Мухин, газетыш мом, кузе, молан возаш кӱлмӧ нерген туныктен ойлен. Мыйнат кумылем лек-

ашнен?

— Чыла оксаш савырен. Вольык тудым пойдарен.

— Кавырля, тыйже вольыкым ончымет годым кушто иленат?

— Мый гаем тарзылан илаш, малаш посна пӧртшӧ лийын.

— Мыланна ойлышт: Кавырлян Терентей эргыже улмаш. Кушто кызыт?

— Терентей эргым тунемше ыле. Колхоз председательлан, бригадирлан, складвуйлан пашам ыштен. Отечественный сар тӱналмек, элнам аралаш каен, тушан колен.

Терентейым чаманен, чыланат вуйым сакышт. А Кавырля ыш шорт. Ала шуко ойгым ужмыж годым шинчавӱдшым коштен, ала пеш пентыде ег.

Толшо-влаклан Яков Алексеевич ешарыш:

— Кавырлян кид-йолжо пеш мастар, чылалан толеш. Шыжым-телым Кумыжьял сельсоветысе ег-влак тудлан веле портышкемым тумыштыктат.

— Вот могай улмаш! — куаненыт йоча-влак.

— Гармоньда уке мо? — Кавырля йодеш.

— Ме муралтена, а тый кушталте!

Кавырля ок сӧрвалыкте, тавалга.

Ме умылышна: Я.Алексейн чыла произведенийжым ужынкылым возен.

Толмына лӱмеш пырля воязалтна. Шолаште — Анастасия Иванова. Пурлаште мый шогем. Йоча коклаште Яков Алексеевич мемнан пеледышнам кучен шинча, воктенак — пелашыже.

Яков Алексейн ила гын, кызыт 104 ий темеш ыле.

Валентина ГОРСКАЯ.

СНИМКЫШТЕ: вашлийме годым.

(Фотом еш архив гыч налме.)